

У спеціалізовану вчену раду Д 35.051.03
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Татарина Ігоря Івановича
на тему “Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної
кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні”,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Серед завдань чинного КПК України на чільному місці цілком виправдано розміщено захист потерпілих від кримінальних правопорушень осіб. З цим слід погодитися, адже потерпілий є законослухняним суб'єктом, права якого були порушені злочином і потребують якнайшвидшого та повного відновлення. Такий підхід визнано пріоритетом у демократичних правових державах і органічно узгоджується із принципом верховенства права.

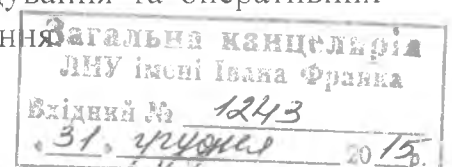
Слід вказати, що на дисертаційному рівні питання забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями, у діяльності органів розслідування та оперативних підрозділів не досліджувалося. А таке поєднання зусиль справді є перспективним. Тому, на нашу думку, обрана для дослідження тема є гостро актуальним напрямом для наукового пошуку у сфері кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності.

Обґрунтованість наукових положень дисертації, їх достовірність забезпечено тим, що автором в повній мірі враховано чинне національне законодавство, його офіційні та доктринальні тлумачення, використано міжнародне гуманітарне право, зарубіжне законодавство, слідчу практику.

Теоретичні висновки ґрунтуються на результатах узагальнення достатнього обсягу матеріалів правозастосування, зокрема, вивчено 213 кримінальних проваджень, здійснюваних протягом 2010-2014 р.р. у Львівській області (додатки А, Б до дисертації, стор. 211-212), а також результати інтерв'ювання 96 слідчих (стор. 213-214 дисертації). Вказана емпірична база дозволила виділити складності у практиці правозастосування, зробити обґрунтовані висновки і узагальнення, низку слушних пропозицій по удосконаленню КПК України.

Обсяг використаних в роботі джерел права, класичних та сучасних наукових праць, матеріалів слідчо-судової практики (265 найменувань) забезпечив аргументований характер висновків та пропозицій, сформульованих автором.

Роботі притаманна логічна структура, яка охоплює теоретичні основи відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням; конкретні кримінально-процесуальні форми та способи забезпечення цього напрямку кримінального судочинства; взаємодію органів розслідування та оперативних підрозділів у вказаній площині та напрями її удосконалення.

Автором дисертації опрацьовано широке коло теоретичних та прикладних питань, важливих для теорії та практики кримінального процесу України, здійснено низку узагальнень та авторських визначень, запропоновано додаткову аргументацію, нові підходи та власне бачення шляхів подальшого удосконалення законодавчого регулювання діяльності із забезпечення відшкодування шкоди від кримінального правопорушення на досудовому розслідуванні та практики його правозастосування, захисту прав потерпілих, цивільних позивачів, відповідачів за цивільним позовом.

До вагомих здобутків дисертанта, насамперед, слід віднести:

1) науковий аналіз та авторську дефініцію понять “шкода, заподіяна кримінальним правопорушенням”; “майнова шкода”, “моральна шкода”, “забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням”;

2) характеристика позовної та непозовної форм відшкодування шкоди у кримінальному процесі;

3) додаткова аргументація запровадження в Україні державної компенсації шкоди потерпілим від кримінальних правопорушень, визначення джерел її фінансування у сучасних умовах;

4) системне дослідження усіх засобів забезпечення кримінального провадження, що можуть використовуватися для відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням;

5) з'ясування проблем практичної діяльності слідчих, оперативних підрозділів та їх взаємодії з метою відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням;

6) формулювання та обґрунтування нових теоретичних положень, пропозицій законодавцю, методичних рекомендацій практикам.

Із цікавістю нами сприйнято ідею дисертанта про виокремлення супутного майнового збитку як різновиду шкоди, яка завдається потерпілому унаслідок готування до злочину, в результаті приховування його слідів (стор. 9, 31 дисертації).

В роботі комплексно досліджено норми кримінально-процесуального законодавства України при доречному зверненні до міжнародного гуманітарного права, зарубіжного законодавства (Франції, Німеччини, Польщі, Англії, Росії), а також відповідні інститути та норми цивільного та кримінального права, законодавства про ОРД.

Автор обґрунтовано доводить, що сучасне вітчизняне законодавче регулювання відшкодування шкоди, заподіяної злочином, у цілому відповідає загальній спрямованості міжнародно-правових актів у цій сфері (стор. 33-54 дисертації). Проте у роботі констатовано чимало проблем із практичною реалізацією інститутів цивільного позову, кримінально-правової реституції та добровільного відшкодування шкоди від злочину підозрюваним, цивільним відповідачем.

Імпонує неодноразове звернення у роботі до вирішення проблеми державної компенсації шкоди потерпілим від кримінальних правопорушень у міжнародному праві, вивчення прогресивного досвіду іноземних держав із

пропозиціями про його адаптацію до українських реалій (стор. 44-48, 88-89, 108-109 дисертації).

Слушним видається зауваження автора роботи про необхідність індивідуалізації не лише кримінальної, а й цивільно-правової відповідальності співучасників (стор. 67 роботи).

На наш погляд, автор досить аргументовано відзначив, що потерпіла особа не завжди зобов'язана погоджуватися на кримінально-правову реституцію, наприклад, при пошкодженні чи зношенні її майна, а також в окремих випадках з етичних міркувань (стор. 97 роботи).

Суттєве прикладне значення мають методичні рекомендації щодо виявлення незаконно здобутого майна, об'єктів власності підозрюваного, цивільного відповідача, встановлення місць їх фактичного місцезнаходження з метою забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочином (стор. 81-84; 123-124 дисертації). Безумовно, корисним для практиків є виокремлення видів ревізій та експертиз, що дозволяють науково обґрунтовано та точно визначити розмір шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням (стор. 112-124).

Дисертант пильну увагу приділив у роботі процесуальним та непроцесуальним формам взаємодії слідчого та оперативних підрозділів, спрямованої на забезпечення відшкодування шкоди від злочину; обґрунтовано констатовано на очевидну недостатність правового регулювання у цій сфері та запропоновано шляхи його удосконалення (стор. 157 роботи).

З метою спрощення відповідної практики взаємодії органів розслідування та оперативних підрозділів дисертант моделює тактичні операції (комплекси слідчих (гласних та негласних) дій, оперативно-розшукових заходів) з пошуку протиправно вилученого майна потерпілих осіб, власності підозрюваних, цивільних відповідачів, їх вилучення (стор. 161-163, 178-179 дисертації).

Системний підхід демонструє дисертант при визначенні шляхів покращення ефективності діяльності органів розслідування, оперативних підрозділів щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочинами. Варто підтримати ідею про запровадження у органах розслідування посади відповідального саме за цей напрям кримінально-процесуальної діяльності (стор. 164-169 дисертації).

Заслуговує на впровадження у законодавство пропозиція про обов'язок органів розслідування вживати заходів до застосування слідчим суддею арешту майна, якщо потерпілий, цивільний відповідач є соціально незахищеною особою (стор. 88, 180 дисертації).

Ми також погоджуємося із пропозицією автора закріпити обов'язок органу розслідування вчасно роз'яснювати підозрюваному його право добровільно відшкодувати завдану ним шкоду та позитивні для нього правові наслідки такої посткримінальної поведінки. Також автор викладає власну обґрунтовану позицію щодо оптимальної процедури здійснення та оформлення добровільного відшкодування шкоди потерпілому, виклавши її у вигляді проекту норми КПК (стор. 105-107, 180-181 дисертації).

У роботі містяться й інші положення, які в сукупності забезпечують дослідженню завершений характер.

Слід вказати на належну апробацію результатів проведеного дослідження. Положення та висновки дисертації були представлені на 8 науково-практичних конференціях (стор. 11 дисертації). Основні наукові положення і висновки дисертації містяться у 13 публікаціях, з яких 5 є науковими статтями у вітчизняних та зарубіжних фахових виданнях (стор. 11 дисертації, стор. 14-16 автореферату дисертації). Всі елементи наукової праці охоплені у вказаних публікаціях. Також результати дослідження було впроваджено у навчальний процес (стор. 10, 222-223 роботи).

Автореферат точно передає зміст дисертації, відповідає усім вимогам.

Разом із тим, у роботі, на нашу думку, мають місце і окремі дискусійні положення, недоліки, що заслуговують на обговорення.

1. На нашу думку, авторське визначення поняття “цивільний позов” (стор. 109, 177 роботи) як “вимоги потерпілої особи, яка зазнала майнової/моральної шкоди від кримінального правопорушення...” його звужує і потребує доповнення відповідно до ч. 1 ст. 128 чинного КПК. Згідно із вказаною нормою цивільний позов може бути пред’явлено і у разі, коли шкода заподіяна як кримінальним правопорушенням, так і іншим суспільно небезпечним діянням.

2. На нашу думку, дисертант не до кінця з’ясував процесуальну природу цивільного позивача, про що свідчить некоректне, за нашим висновком, речення наступного змісту: “на практиці нерідко виникають ситуації, коли обвинувачений та цивільний відповідач не є однією і тією ж особою” стор. 65 дисертації. Така думка автора суперечить ст. 62 КПК, яка виключає поєднання статусу підозрюваного (обвинуваченого) та цивільного відповідача.

Очевидно, з тієї ж причини на стор. 135 роботи міститься помилкове твердження, що юридична особа “може бути залучена до кримінальної відповідальності як цивільний відповідач”. З згаданої вже ст. 62 КПК очевидно, що цивільний відповідач залучається у кримінальне провадження для вирішення питання тільки про цивільно-правову відповідальність, про що й сама назва цього суб’єкту – цивільний відповідач – промовляє.

3. На стор. 168-169 дисертації наведено доволі спірну ідею про залучення ясновидців до проведення слідчих дій, пов’язаних із пошуком речей, осіб у статусі спеціаліста, запропоновано регламентувати таку участь у законі. Автор також вважає, що “отримана в результаті здійснення таких тактичних прийомів інформація (думка або висновок, що ґрунтується на спеціальних знаннях) може використовуватися як доказ у випадку обов’язкового підтвердження іншими даними”. З висловленим міркуванням погодитися не можемо, оскільки дивно стверджувати про наявність у ясновидця спеціальних знань у розумінні ст. 71 КПК. На нашу думку, більш доречно вести мову про паранормальні здібності людини, які недосліджені і не можуть бути пояснені сучасною наукою, а тому і офіційно визнаватися і використовуватися не можуть.

Перелічені тези складають підґрунтя для продовження роботи по удосконаленню законодавства, практики його застосування, розвитку науки кримінального процесу у частині забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні, передбачають проведення наукової дискусії під час захисту дисертації та наведення додаткових аргументів автором роботи.

Разом із тим, наведені зауваження та пропозиції не применшують низку досягнень дисертанта, його суттєвого внеску у науку кримінального процесуального права України.

Варто відзначити високу методологічну культуру дослідження, його логічну структуру, термінологічну коректність викладу роботи, наявність змістовних додатків, що переконливо підтверджують результати роботи автора.

Пропозиції, рекомендації та висновки автора дисертації придатні для використання з метою удосконалення чинного законодавства України та практики його застосування, розвитку теорії кримінально-процесуального права, у навчальному процесі. Є підстави констатувати, що дисертант переконливо довів здатність самостійно здійснювати монографічні дослідження в галузі права.

Виходячи із вищенаведеного, можна зробити загальний висновок про те, що дисертація Татарина Ігоря Івановича на тему “Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні”, є завершеною, самостійно виконаною працею, в якій отримано нові, достовірні результати, що в сукупності є вагомим внеском в кримінально-процесуальну науку і мають суттєве значення для розвитку концептуальних засад захисту прав і законних інтересів осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень.

Вказана дисертація відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук з спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу

Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

О. В. Крикунов

28 грудня 2015 р.

Підпис Крикунова О. В. дійсний.

Засвідчую
секретар університету
"28" 12 2015
Секретар А.С.